

SESSIONS DE SEMINARI

SESSIÓ A CÀRREC DE FRANCESC VALLVERDÚ SOBRE «PROBLEMÀTICA JURÍDICO-POLÍTICA DE LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESTAT ESPANYOL» (OCTUBRE DE 1983)

Quan vaig proposar el tema del present Seminari no havia sortit encara el número 1 de la «Revista de Llengua i Dret», que conté diversos treballs que coincideixen amb el meu enfocament. Destaco en particular l'article de J.M. Puig Salellas sobre la doble oficilitat lingüística, que continua altres treballs seus; l'article d'Antoni Milian i Massana sobre les llengües espanyoles diferents de la castellana als Estatuts d'Autonomia; i l'article de Lluís B. Polanco Roig sobre el tractament de la llengua a l'Estatut valencià.

Com és sabut, la Constitució vigent estableix en el seu article 3r. la norma bàsica en l'ordre lingüístic. Cal recordar, en primer lloc, que recull pràcticament la mateixa doctrina que establia la Constitució republicana de 1931 (en el seu article 4t.) fins al punt que, en alguns passatges, la reproduceix textualment (amb una millora relativa a nivell expressiu); i en segon lloc, que l'èmfasi del text constitucional en aquesta qüestió és un reflex de la realitat sociolingüística: un 42% dels ciutadans espanyols viu en territoris que tenen altres llengües a més de la castellana (el 1930 era un 36%).

Per examinar l'abast de l'article 3r. de la Constitució, abans hem de fer referència als dos principis bàsics que poden inspirar una política lingüística: el *principi de territorialitat* i el *principi de personalitat*. Així com el primer s'aplica no sols als països unilingües (encara que no ho diguin), sinó també als països multilingües democràtics, en molts casos, el segon principi només se sol aplicar en territoris molt definitis (Brussel·les i la seva circumscripció, municipis bilingües finlandesos, etc.), si bé té una certa extensió en l'àmbit de la relació dels ciutadans amb l'Administració central en els Estats multilingües federals. Això és així perquè el principi de territorialitat és més perfecte (és la solució normal i la més fàcil) i el principi de personalitat només està plenament justificat si protegeix els drets dels ciutadans en la seva relació amb l'Administració, especialment la central.

De la lectura de la Constitució podem inferir si s'inspira en algun d'aquests principis i com l'entén:

1) La Constitució exclou el principi de personalitat a nivell de l'Estat. Això és greu perquè els ciutadans no-castellanoparlants s'han d'adreçar a l'Administració central en castellà.

2) La Constitució admet, implícitament, el principi de territorialitat per als territoris castellanoparlants. (És una obvietat que no cal proclamar.)

3) La Constitució no es pronuncia sobre el principi que ha d'inspirar l'ordenament lingüístic de les Comunitats Autònomes (CA) amb llengua pròpia. Aquesta conclusió és la més polèmica i necessita ser argumentada:

a) la declaració d'oficialitat d'una llengua és independent de la qüestió del principi ordenador;

b) en una declaració d'oficialitat cal distingir dos aspectes: i) l'actuació de l'Administració en el seu funcionament intern i en les seves relacions amb els ciutadans; ii) l'actuació dels ciutadans en les seves relacions generals i en les seves relacions amb l'Administració; el fet que en *i* es combini el principi de territoria-

litat espanyol amb excepcions inspirades en el principi de personalitat (en l'anomenada Administració perifèrica), no prejutja que en *ii* es pugui aplicar el principi de territorialitat de la CA pròpia;

c) la declaració sobre el deure de conèixer el castellà i el dret d'usar-lo, essent la més problemàtica, no és decisiva per a excloure el principi de territorialitat de la llengua pròpia d'una CA.

(Aquesta afirmació és la més conflictiva i cal explicar-la. El *deure* de conèixer el castellà és «lògic» si la Constitució exclou el principi de personalitat a nivell d'Estat. En canvi, el *dret* d'usar el castellà —no pas un «deure»— s'ha d'entendre en termes relatius. En efecte, entès en termes absoluts, a les CA només seria vàlid el principi de personalitat, però aquesta interpretació seria anticonstitucional, ja que impediria la igualtat plena, com més endavant direm. En canvi, entès en termes relatius és possible l'aplicació d'un principi de territorialitat atenuada per a la llengua pròpia de la CA.)

Examinem, ara, què diuen els diferents Estatuts d'Autonomia (EA) per completar la doctrina constitucional. Els aspectes més importants que cal destacar són els següents:

A) *Sobre la declaració de llengua pròpia de la CA*

Quatre EA tenen declaració explícita de llengua pròpia: dos amb declaració emfàtica (Catalunya, Galícia) i dos amb declaració no emfàtica (País Basc, Illes Balears). Una CA té una declaració circumstancial (País Valencià). Les tres restants CA no tenen declaració de llengua pròpia (Aragó, Navarra, Astúries).

Malgrat que es tracta d'una simple «declaració» crec que només les CA que fan declaració explícita de llengua pròpia es poden orientar cap a una política inspirada en el principi de territorialitat.

B) *Sobre la doble oficialitat*

Aquí la diferència entre els EA és potser més important, perquè s'estableixen normes diverses per a cada CA:

- norma no estrictament paritària, a favor de la llengua pròpia (Catalunya);
- norma paritària, amb un cert èmfasi en la llengua pròpia (País Basc, Balears);
- norma paritària estricta (Galícia, País Valencià);
- norma paritària restringida (Navarra);
- sense declaració d'oficialitat per a altres llengües (Aragó, Astúries).

En resum, exceptuant el dos últim EA tots els altres estableixen la *doble oficialitat* amb matisos diferents. L'EA de Catalunya continua desmarcant-se dels altres, en un sentit favorable al principi de territorialitat atenuada per a la llengua pròpia. De tota manera, tots els EA amb doble oficialitat haurien interpretat les indefinicions de la Constitució no en un sentit restrictiu, sinó en un sentit més o menys favorable a la normalització lingüística de les llengües pròpies.

C) *Sobre drets i deures lingüístics*

Aquí hi ha dos grans grups: EA que estableixen el *dret* de conèixer i usar el castellà i la llengua pròpia i al mateix temps que ningú no podrà ser discriminat

per raó de la llengua (País Basc, Galícia, País Valencià, Balears); i EA sense cap referència (Navarra, Aragó, Astúries). Catalunya es desmarca, una vegada més, amb una declaració important: la Generalitat «crearà les condicions que permetin d'arribar a llur igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya».

En resum, en quatre EA els *drets lingüístics* queden equiparats, però no es diu res sobre els *deures*: ara, per fer efectiu els drets dels ciutadans, l'Administració té el deure d'atendre'ls en la seva llengua (i això és un progrés respecte a la Constitució). La referència a la discriminació, en canvi, no em sembla rellevant en aquest context.

L'EA de Catalunya evita aquesta matèria: sense referir-se als drets i deures actuals (per realisme), en canvi es posa com a objectiu la igualtat plena de les llengües, una fórmula certament complicada, però més apta per a la normalització (i doncs la territorialització).

D) Sobre l'iter o procés de normalització

Prenc el terme *iter* (camí, procés) de l'informe del Consell Consultiu de la Generalitat sobre la Llei de Normalització Lingüística a Catalunya. Cap EA no fa referència explícita al procés de normalització, però n'hi ha quatre que el sobreentenen (Catalunya, País Basc, Galícia, País Valencià). Aquests quatre EA coincideixen en dos elements per a la normalització:

- *garantia* de l'ús normal i oficial de tots dos idiomes;
- *mesures necessàries* per a assegurar-ne el coneixement. Ara: només l'EA de Catalunya fa referència a un tercer element, que marca les condicions de la gradualitat:
- *condicions* que permetin d'arribar a la igualtat plena de les llengües.

En canvi, els EA de Galícia i del País Valencià fan referència al «foment» o la «potenciació» de la llengua pròpia (declaració de fet redundant, però potser justificada per les respectives situacions sociolingüístiques).

En resum, tots aquests EA reconeixen implícitament l'*iter*, la qual cosa els fa ser prudents quant al tema dels drets i dels deures, però obren la porta a la normalització (explícita en el cas de l'EA de Catalunya).

En conclusió, de l'anàlisi dels diferents EA, si exceptuem els d'Astúries i Aragó, creiem que en els altres supòsits es pot avançar cap a un règim lingüístic dins cada CA inspirat en un *principi de territorialitat atenuada* (com diu Ninyoles) i així ho confirma la recent Llei de Normalització Lingüística de Catalunya. Sense referir-se explícitament a aquest principi, Puig Salellas ha remarcat la importància dels articles 5.1 i 14.1 de la Llei quant a l'obligació d'usar el català. En efecte, en la meua opinió hi ha tres àmbits que s'inspiren ja en el principi de territorialitat:

- l'organització política autonòmica (art. 5.1);
- l'administració local (provincial i municipal) (art. 5.1);
- el sistema educatiu, en tots els seus nivells (art. 14.1).

Ara: es tracta d'un principi de territorialitat atenuada, perquè cal respectar el dret personal dels ciutadans. En definitiva, el dret del ciutadà a escollir la llengua obliga l'Administració perifèrica a adequar-se a la doble oficialitat (objectiu encara no assolit) i a les altres administracions a atendre els ciutadans que vulguin usar el castellà.

DISCUSSIÓ

Obre el col·loqui A. Moll exposant que a les Illes acaba de suscitar-se un nou problema entorn de l'oficialitat del català; el text estatutari que estableix que el català «és oficial juntament amb el castellà» hom pretén ara d'interpretar-lo en el sentit que el català sol mai no hi pot ser oficial, per tal com l'oficialitat l'ha de *compartir sempre* amb el castellà.

J.M. Romani opina que la tal exigència d'oficialitat *conjunta* hauria d'exigir-s'hi també a nivell oral.

J.M. Puig Salellas proposa bandejar el concepte de cooficialitat i substituir-lo pel de *doble oficialitat*, donat que cada llengua és oficial per ella mateixa; ens cal, doncs, bastir una teoria de la doble oficialitat. Referint-se a l'exposició de Vallverdú, considera que no s'ha de fer èmfasi excessiu en el binomi drets-deures lingüístics, perquè no té sentit. Per contra, s'ha d'emfasitzar el paper clau del ciutadà i, en conseqüència, insistir en els *drets ciutadans*, dels quals es deriva intrínsecament que l'Administració contreu el *deure* d'atendre'ls.

A. Moll suggereix als presents la conveniència de definir la noció d'«Estat multilingüe o plurilingüe» per clarificar la confusió ambiental, i prega al GCS que precisi l'abast del bilingüisme referit a individus i a territoris.

Li respon F. Vallverdú que la tal pretensió no és viable, per tal com la sanció d'Estat multilingüe és una decisió política; en aquest sentit, sembla que la via més operativa sigui la de divulgar al màxim les situacions dels Estats multilingües i aprofitar experiències de llur funcionament.

H. Boada puntualitza que, per a la psicologia, el bilingüisme és un factor relatiu; en termes generals, ni tan sols es pot afirmar que per a l'individu sigui preferible emprar un o diversos sistemes lingüístics.

Reprenent la proposició inicial d'A. Moll, J.M. Puig Salellas remarca que la literalitat admet tantes lectures com es vulgui; ara, és norma jurídica elemental que si un text ofereix ambigüitat se l'ha d'interpretar en funció de l'esperit de la llei, del context i dels seus precedents.

V. Pitarch torna al tema central de la comunicació, tot manifestant que considera interessant que, en una situació lingüística precària com la d'Euskadi, el seu Estatut hagi trobat la fórmula de «poble basc» com a suport a la «llengua pròpia». En aquest sentit considera escandalós que l'Estatut del País Valencià ni tan sols es defineixi en un aspecte tan substancial com el de la llengua pròpia.

A. Moll adverteix que, el cavall de batalla el constitueix avui l'oposició de Madrid al plantejament del Govern de Catalunya de programar per als circuits d'ensenyament unilingüe que almenys una assignatura s'imparteixi en l'altra llengua. J.M. Puig Salellas manifesta el seu pessimisme en aquest contenciós. F. Vallverdú opina que si la situació sembla conflictiva des del punt de vista jurídic, almenys des de l'òptica pedagògica és irrefutable; en conseqüència, considera que hi cal presentar batalla. A. Milián és de l'opinió que el plantejament de la Generalitat és avalat fins i tot pel context jurídic, no solament perquè el doble circuit educatiu ha de superar-se, sinó més encara perquè l'art. 3.3. de la Constitució espanyola estableix la «protecció» de les llengües oficials en les autonomies. J.M. Puig Salellas adverteix que la Constitució no considera la normalització lingüística dels territoris autònoms; aquesta és abandonada pel legislador estatal, el qual, però, hi atorga un vot de confiança al legislador autonòmic; en conseqüència, si en l'autonomia hi ha igualtat entre les dues llengües oficials, la inclusió d'una assignatura

en català en el circuit castellà del Principat no pot ésser suspecta d'inconstitucionalitat.

Finalment, *M. Reixach* s'interessa per la situació jurídica referent a les llengües en l'Estat francès. *D.J. Bernadó* contesta que la Constitució francesa no fa cap menció de la problemàtica lingüística dins l'Estat; encara avui l'únic text vigent que passà pel Parlament és la llei Deixonne, de 1951; curiosament, el govern de París ha començat a elaborar una legislació lingüística en defensa del francès enfront de les amenaces de l'anglès.

V.P.

SESSIÓ A CÀRREC DE VICENT PITARCH I LLUÍS B. POLANCO* SOBRE LA RECENT LLEI D'ÚS I ENSENYAMENT DEL VALENCIÀ (NOVEMBRE DE 1983)

Convé tenir present que la «Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià» (Llei 4/1983, de 23 de novembre, DOGV, de l'1 de desembre de 1983: la citaré mitjançant les sigles *LUEV*) ha estat elaborada sobre la base del text, sistemàticament manipulat, de la «Llei de Normalització Lingüística a Catalunya».

D'entrada, la meua valoració global de la *LUEV* és que assigna a la llengua catalana una funcionalitat social mesquina, que, en conseqüència, no representa cap canvi substancial en el procés de retracció lingüística i que, al capdavant, constitueix una mesura de govern eficaç per a neutralitzar la capacitat popular de reivindicació lingüística.

1. *Un país sense idioma propi*

Una de les deficiències greus de la *LUEV* és haver escamotejat el fet de la dualitat lingüística del territori del País Valencià; aquesta negligència conscient pretén dissimular-se mitjançant al·lusions a territoris «predominantment valencianoparlants» i «castellanoparlants». Més encara, les declaracions de la Llei homòloga de Catalunya en el sentit que «el català és la llengua pròpia de Catalunya» es retoquen en la *LUEV* amb redactats com «el valencià és llengua pròpia de la Comunitat Valenciana»; la supressió de l'article *la* hi constitueix un matis substancial i és la font dels confusionismes que defineixen la *LUEV*.

Com a conseqüència de la manca de clarificacions bàsiques, la llei es mou en ambigüitats constants. Al capdavant, el tractament lingüístic del País Valencià a nivell jurídic constitueix un cas singular entre els altres col·lectius de l'Estat de característiques similars a la nostra.

2. *Bilingüisme consubstancial*

En l'ambigüitat amb què la llei descriu els trets sociolingüístics valencians es fonamenta un altre dels seus postulats: els valencians constituïm una societat definida per un bilingüisme homogeni castellà-català. Aquesta societat constituïria, doncs, un tipus curiós de comunitat de parlants caracteritzats per un sistema de comunicació integrat alhora per dues llengües. El plantejament reproduïx el vell

* Com que no ens ha arribat el resum de la intervenció de Polanco, només podem oferir la de Pitarch.